

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
1. Iuniu
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in 1. si 15. a lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

Nu
11

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespondinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespondintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
II.

CUPRINSULU: Despre serbatori. — Desvoltarea chiamarei preotiesci prin deprinderea sufletului in artea meditatiei (finea). — Protopapadichi'a lui P. Maioru (urmare). — Statulu si stramutarile religiuari ale Romaniloru din scaunulu Mediasiuului (urmare). — Câte-va observari fugitive despre esemplulu bunu alu parintiloru fačia cu pruncii loru. — Studie pedagogice, I. — Cătra iubittii miei consodali (poesia). — Corespondintia: Sabiiu (legatulu lui L. de Thorday, invetiamentulu realu). — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Despre serbatori.

„Dar Romanulu nu va campuri forá flori,
Dile lungi si triste fora serbatori.“
Bollintineanu.

Unu artichu besericescu despre serbatori voescu a scrie; si totusi mi s'a vediutu nimeritu a me folosi de tecstulu poetului citatu in fruntea-i. Dar nu voiu remané detoriu cu contraviersulu biblicu in finea artichului. Cugetu că nu voiu smintí scriendu acestu artichu; căci serbatorile la crestini sunt órecari asiediamente esintiale, de dupa cari se caracterisédia si insa-si religiositatea cutarui poporu crestinu. — Romanii cá crestini ar serbatori: dar au, si adeca tienu prea multe, precumu vomu vedé mai diosu; si déca asi luá intielesulu viersului poeticu de susu dupa litera, atunci ar trebui se credu, cumca mai fericitu cá Romanulu nu esista altulu, deórace elu tiene mai multe serbatori. Inse renumitul poetu cu totulu alt'a intielege, candu scrie de serbatori, si eu intielegu o mare nefericire pe cas'a Romanului, căci tiene atâtea serbatori. Se vedemu serbatorile:

Dominecele depreste anu, dile 52; serbatori dile. de comunu si legate, dile 30; deci serbatori deobligatorie pentru fiacare crestinu a-le tiene in suma 82. Apoi urmédia *caii lui san-Tóderu* in sept. 1. a postului mare, din superstitiune, cumca acesti cai pe cei ce lucra in acele dile i maltractédia nóptea si i chilavescu; dile 8. — *Miercuri in midiloculu* paresimeloru celu ce lucra, n'are sporiu, ci cătu inainte atát'a inapoi mierge; di 1. — Totu asia se templa si cu celu ce lucra Miercuri dupa pasci a indiumatitirei serbarei, eara vulgo numita *todorusalile*; di 1. — Comun'a, carea lucra in Joile de la pasci pana la Joi'a-verde dupa rosalie, preste otarulu acelei comune debunaséma bate grandin'a si tresnesce; dile 9. — Celu ce lucra in *dilele lui Germanu*, din sambat'a a 6. septemana dupa pasci pana la inal-tiare, secar'a aceluia degera de bruma; dile 5. — Vine lun'a lui coptoriu seau Iuliu. In 7. m. Procopiu, in 13. savorulu arch. Gavriilu, in 17. m. Marcin'a; aceste dile se numescu *opérliá*, căci prof. Elia, eroulu lunei acestei'a si conducatoriulu nuoriloru, nesciendu-si diu'a sa, celui ce lucra in un'a din aceste dile i oparesce graulu pe holda; dile 3. Asemenea e respectata s. Mari'a Magdalen'a in 22 Iuliu, si m. Panteleimonu in 27 Iuliu, ceea cá sor'a

cest'a cá fratele profetului Elia, totu din respectulu grandinei si a tresnetului; dile 2. — Eará cá lupii se nu se atinga de oi, in 30 Noemb. trebue se siedem diu'a s. Andreiu; di 1. In suma serbatori superstitiose 30.

Mai sunt apoi serbatori ocazionale si separate. In Banatu maicuséma serbédia fiacare comuna *rug'a*, adeca chramulu seau patronulu besericei, care de-comunu tiene 2 dile. Mai serbédia pe unele locuri *nedeek* ori patronulu casei, asemenea 2 dile. Apoi mai are fiacare vreo functiune la casa, ori nunta, ori ingropatiune, ori numai pomana simpla, eara-si 2 dile de serbatóre; ba ospetiele si cu septeman'a intréga tienu. Serbatori ocazionali dara sunt dile 6.

Si aceste serbatori se intempla mai tóte in acele anutempuri, cari sunt mai intetitórie pentru lucrulu campului. — Se mai punemu si aceea, cá femeile tierane mai tienu si *dile pocite*, adeca consecrate lui Marte seau Vinerei, in cari Roman'a nu cósa, nu se spala, nu face pane etc., cá se aiba norocu, ori se nu i-se intemple ce-va reu. — Apoi eara-si, de nu mai multu, dar 3 luni durédia iérna, candu si lucrulu campului dórme; dile 90. Cá se fia anulu manosu se receru baremu 30 de dile de plóia peste totu, candu lucrulu dórme; la olalta dile de siedere 120,

si cu cealalte serbatori legate si superstitiose facu 238, cari scotiendu-le din 365 de dile ale anului, remanu 127 dile de lucru, si aceste inca numai de diumetate, căci diumetate le dormimu.

Nóue luni de serbatori are Romanulu, si numai 3 luni de lucru: acést'a e multu; si totusi nu ne potemu laudá nici cu religiositatea lui deschilinita, nici cu norocirea lui tempurala. De privimu la Svabii catolici in Banatu, — cari nu numai că nu tienu atâtea serbatori superstitiose, dar si din cele legate le mai sterse Mari'a Teresi'a dupa convoirea cu pap'a Clemente XIV. in an. 1771 22 de serbatori, — apoi trebue se admirámu religiositatea loru si se-i invidiámu pentru bunastarea loru materiala. Ei au mai puține serbatori, dar cu atát'a mai evlaviosu, dupa prescrierea s. beserici, le serbédia; pana candu Romanii togmai pentrucá au atâtea serbatori, asia reu si-aducu aminte de ele, cătu seau le petrecu in lenevire acasa, seau chiaru atunci se ducu la orasie la terguri, eara besericele sunt góle mai preste totu anulu.

Precandu comunele svabesci le potemu numi opide, casele loru curti domnesci, agrii loru gradine maestrice: pre atunci comunele, casele, agrii Romaniloru, totu in acelu pamentu si in acelu locu, te dóre anim'a se le privesci. Intrãmu in o casa svabésca, ne uimim de abundantiã: intrãmu in cas'a Romanului, seraciã négra. Unu Svabu vine cu pinclu in spate intr'o comuna romana, se asiédia in cortelu la Romanu, si peste puçini ani Svabulu are atãti'a bani, de póte inpromutã atãta stapanului casei, câtu acest'a nu-i mai póte reintórce si Svabulu lu-scóte din casa si pamentu; caus'a: acest'a n'are atãte serbatori, de aceea are bani, Romanulu inse are serbatori destule, dar n'are bani. Deci preste totu serbatorile cele multe sunt nefericire pre capulu Romanului, càci prin ele (adeca prin cele superstitiöse) se nutresce credinti'a desiérta si lenea, dóue sorori de cruce, cari pe Romanu intru nimicu lu-facu mai religiosu, eara bunastarea lui materiala o derãpena.

Dar ce se ne miramu de superstitiunea poporului, candu scimu cà sunt preoti, cari ei singuri provóca poporulu a tiené Joile de la pasci pana dupa rosalie in contr'a grandinei, cari ei singuri oprescu ómenii de la lucru prin deregatorii comunali, si cari ei singuri dau materia superstitiunei? Serbatorile legate a-le petrece intru lenevire ori prin terguri, eara alte serbatori foranici unu cultu divinu a-le fortiã cu dub'a spre sacrificiulu superstitiunei, — ce nebuniã! ce pecatu! Insu-mi am fostu atacatu in anulu trecut, pentrucã am protestatu contr'a unei asemeni purcederi, cá unulu carele nu m'asi tiené de „obiceiurile stramosiesci.“ Si diregatoriã politica? In asta privintia se lasa neatinsa autonomiã comunala; firesce, nu e mai multu „modernu“ a se mestecã in trebi religionarie, créda si tienã care cumu voesce. In anulu curinte fui a dóu'a óra atacatu in dílele „cailoru lui san-Tóderu,“ pentrucã avendu o parochiana intr'o casa cu alti, cari nu se tienu de parochiã mea, si acést'a capetandu instructiune cá se lucre in dílele acele, s'a intemplat cutremurulu celu de antãiu de pamentu togmai Vineri sér'a spre Sambat'a santului Tóderu. „Eata, dísera delocu ceialalti casnici, pentrucã pop'a unitu ve invétia se nu tieneti cá stramosii, ne bate Ddieu!“ Si norocirea mea cà manedi s'a auditu, precumca n'au fostu cai, ci cutremuru pre mai multe locuri, si asiã cei castigati nu i-am pierdutu. —

Ce e in atari cercustãri de facutu? „Voi sunteti lumin'a lunei,“ adeca noi preotii cá lumin'a se luminau poporulu; eara acést'a lumina se o aprindemu inainte de tóte in scóla, cà acolo mai bine strabatu radiele luminei in anim'a frageda a prunciloru, apoi in beserica, si maicuséma cu poterea marturisirei. Si pelanga acestea — sinodu si eara-si sinodu, unde se se consultedie clerulu despre unu leacu universalu si despre moduru aplicarei lui in contr'a superstitiunei. Eu nu asi luã in nume de reu, déca s'ar mai sterge si din cele 30 serbatori legate; inse acést'a e ear tréb'a sinodului. Serbatorile ceialalte le-asi sterge intr' unu minutu, se potu.

In fine, togm'a din acestu indemnu me incumetu a mai adauge, cumca nimicu nu ar folosi mai tare, de cátu unirea clerului si a poporului romanu intr' unu sinodu, sub una disciplina, intr' una beserica, cu una invetiatura . . . Altfeliu din 99 de cause mi se paru problematice tóte incercarile de a lumina poporulu, cari cause nu le potu numi; numai atãta dícu, cà nu lipsescu de acei'a, cari bucurosu pescuescu in turbure si calarescu pe superstitiunea poporului. — Constitutiunea besericei resaritului e buna in sine; dar insedaru o vomu reco-

mendã-o la tóta lumea, càci gintile cele cnlte voru cere mai antãiu se védia pómele, apoi se primésca pomulu recomandat. Earã pomulu celu sanatosu alu constitutiunei besericei resaritului pentru Romani se póte nobilitã si perfectionã numai prin altuirea cu o crengutiã din etern'a Roma adusa.

Deci conchidu cu viersulu biblicu, cá echu alu viersului poeticu din fruntea articlului, carele la Isai'a prof. c. 1. v. 14. asiã suna: „Lunele cele nóue ale vóstre, si sambetele, si dí mare nu le suferu; postu, si tiènere de lucru, si lunele cele nóue ale vóstre, si serbatorile vóstre uresce sufletulu mieu; facutu-v'ati mie spre satiu, nu voi mai suferi peccatele vóstre.“

G. Traila, parochu gr. c.

Desvoltarea chiamarei preotiesci prin deprinderea sufletului in artea meditatiunei.

(finea.)

Meditatiunea e totodata celu mai siguru midilocu spre curatirea ingeniului de spiniã conceptelor false si spre cultivarea animei, carea nececandu nu trebue lasata inderetu, ci trebue se progresedie in pasi egali cu cultivarea ingeniului; pentrucã „scientia absque charitate inflat“ (scientiã fora iubire te face ingonfatu), adeca ingeniulu escultu cu inapoiarea nobilitarei semtíriloru animei nasce celea mai enorme peccate ale superbiei ruinatórie de statulu preotiescu si periclitatórie de fericirea sufletelor nemoritórie. Frumosu si chiaru indegetédia s. Bernardu libr. 1. de considerat. c. 7. lips'a meditatiunei spre poleirea animei si castigareã scientiei preotiesci, dicundu: „Et primum quidem ipsum suum fontem, idest mentem, de qua oritur, purificat consideratio; dein regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat, postremo divinarum pariter et humanarum rerum scientiam confert.“ (Si mai antãiu meditatiunea curatiesce funtan'a, din carea purcede, adeca mintea; dupa aceea carmuesce afecturile, in drépta faptele, corege escesele, poleesce neravurile, face traiulu onestu si regulatu, in urma ne inavutiesce cu scientiã lucruriloru ddiesci si omenesci.) Seau de unde au culesu ss. parinti Ioanu Gura-de-auru, Vasiliu celu mare, Gregoriu cuventatoriulu-de-Ddieu, Ieronimu, Augustinu, Ambrosiu si alti scientiã loru cea subluma si admiranda, depusa in foliantele tractatórie despre tóte adeveturile religiunei nóstre? Din bibliotec'a animei nutrite cu spiritulu sublimu alu vietiei meditative. Prin ce midilóce si-au castigatu óre scientiã sacra basata pe traditiune, a careiã momentositate si pondu spre comprobarea misterieloru religiunei nóstre e adecvatu cu cel'a alu santei scripture? Prin viéti'a loru cea singurateca

* No unim deplinu cu parerile respicate in acestu articlu; afirmãmu asiãderea, cà se tiene de competintiã sinodului cu episcopii in frunte a decide astfelu de reforme preanecesarie. Mai adaugemu, cumca dóra ar fi la tempulu seu se incepemu a cugetã si despre primirea calendarului lunei inaintate in scientia si civilizatiune; pentrucã necuvientele neobservarei serbatoriloru proprie (d. e. pentru claca) in fece serbatoré macaru odata, déca nu de dóue seau trei ori (Früh-, Fest-, Christenlehrpredigt)? Dara apoi candu ne vomu ingrigi si de conditiunea acestei, adeca de redicarea starei materialiã a preotiei nostre prin consvatuiri comune cu bunii nostri mireni, cari spre acelu scopu in atare casu sunt gat'a a contribui cu sutele? — Adevratu proverbulu rom. díce, cà „graba strica tréb'a;“ inse noi pare cà prea peste mesura ne tienu de dinsulu. Red.

meditativa si contemplativa petrecuta la pól'a crucei mantuitórie.

Preotímea nóstra — va díce cine-va — nu va mai fi in stare de a conscrie traptaturi dogmatice opuriloru santiloru parinti conforme. — Concedu cà nu; inse si preste preotímea nóstra rurala inca se estinde mandatu Mantuitoriului nostru Isusu Christosu: „Miergeti in tóta lumea, si predicati evangeli'a la tóta creatur'a“; pentrucà esinti'a misiunei preotului pelanga administrarea santelor sacramente stà in predicarea cuventului divin, ma for de premiergereea predicarei neci santele sacramente nu potu produce in sufletele crestiniloru fruptele mantuirei; ear aceea nimene, speru, o va opumná cá adeveru prin esperinti'a preotiloru cordati probatu, cumca preotímea, for de a-si nutri sufletulu si anim'a cu spiritulu sublimu alu vietiei meditative, nu va fi in stare a corespunde cu acuratétia partiei celei mai grele a misiunei sale, adeca de a predicá cuventulu lui Domnedieu.

Póte mi-va obieptiuná órecine, cà literatur'a sacra didactica e provediuta in deosebite limbi cu celea mai corecte si mai probate opuri spre escrierea conciniloru desierbitórie. — Inse opurile trebue castigate, spre care scopu preotiloru romani le lipsescu paralele. Dealtmintrea si concinile din autori straini impromutate trebue se si-le prefaca preotulu in semtiulu convingerei sale, cà numai adevेरulu din convingerea animei rostitu lovesce togm'a in anima, precumu díce scrietoriulu Marmontel: „Les meilleurs oraisons sont celles, que le coeur a dictées“ (cuventarile cele mai bune sunt acelea, cari ni-le a dictatu anim'a), pana candu concinile memorisate si dupa usanti'a normalistiloru recitate nu secera neci unu efeptu. Apoi mai demultori e silitu preotulu se improvisadie invetiature seau vorbiri ocazionale, for de a avé tempu spre o pregatire mai indelungata; in unele casuri cá acestea si unu ingeni de midilocu, dar versatu in artea indemanateca a meditatiunei, si-demarca scheletulu vorbirei si cuventa ‚ad rem‘, pentrucà are unu depusetu de idee prócreate din combinatiunile propriului seu ingeni.

In urma singuru spiritulu preotiescu prin exercitiulu meditatiunei luminatu e in stare de a incungiurá latiurile vietiei scandalose. Cu mana tremuranda de dorerea animei sum silitu a atinge in firulu disertatiunei mele si acést'a tema odiosa; pentrucà precumu brum'a oparesce viéti'a naturei vegetavere, asia si sedufulu pestiferu alu vietiei scandalóse preotiesci vescediesce florile plantelorु tenere a virtutiloru crestinesci in campulu osteneleloru pastorale resarite, si le usuca inainte de a aduce fruptele rescumperarei subieptive. Deunde si cuventele s. scripture: „vae mundo a scandalis, necesse est enim ut veniant scandala, vae autem homini illi per quem scandala veniunt“, mai vertosu càtra preoti sunt indreptate, fiendca dinsii sunt lumin'a lunei, sarea pamentului, cetatea deasupr'a muntelui asediata; ear prin viéti'a scandalósa a preotului turm'a crestinesca se lipsesce de lumin'a conducatória preste labirintulu intunecosu alu vietiei pamentene, de midilócele preservative incontr'a coruptiunei morale si de scutulu animei parintesci cu armele spiritului apostolicu incungiurate, in carea sufletele credintiosiloru atacate de asaltulu sagetiloru legeonului infernale cá intr'o cetate poternica trebue se-si afle refugiulu scutitoriu. Cu totu dreptulu se potu aplecá la viéti'a meditativa a preotului cá antidotu incontr'a vietiei scandalóse cuventele catechismului romanu:

„Neque enim ulla est alia causa, cur tam cito, vel leviter ab hoste impugnati, animo et viribus succumbamus; quam quod ex coelestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studeamus, quo mens recreari atque erigi possit“. (Cumca, desí usioru atacati prin inimicu, ne parasescu poterile sufletesci si asia de iute cademu sufletesce, caus'a acestei nu e alt'a, decátu cà nu ne nesuimu a aprinde in noi prin meditarea asupr'a lucruriloru ceresci foculu amorului ddiescu, prin carele mintea se se póte redicá si recreá). Esemplele cu privire la acestu obieptu astadata se le lasámu la o parte.

Cá se se póta eluptá preotímea nóstra romana, a carei'a devisa e: „exhibere Deo operarios inconfusibiles recte tractantes verbum Dei“ (II. Tim. 2), la cunoscinti'a chiamarei sale inalte, carea e ramurita in nenumeratele facunde ale misiunei preotiesci, precumu apare din enuclearea premiseloru, dupa modest'a-mi opiniune individuala — carea nimenui voescu a-o obtrude cu autoritate impunatória — celu mai radicale remediulu si midilocu eficace este: cá preotímea nóstra, inca inainte de a pasí in vini'a Domnului, in institutele educatórie, adeca in seminarie se se deprinda in artea vietiei meditative si se-si insusiésca spiritulu vietiei meditative, care mai vertosu faciá cu preotímea rurala va fi unu oasu de repausu pentru sufletulu ostenitu prin ocupatiunile multifarie pastorale si economice; precumu ne indémna si s. Gregoriu c. m. (in. ep. càtr. Teod. imp.): „Quid est scriptura sacra, nisi quaedam epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam? Stude ergo, quaeso, et quotidie Creatoris verba meditare“. (Ce alt'a e s. scriptura, decátu o epistola a atotpotintelui Ddieu càtra faptur'a sa? Rogu-te dara nevoesce-te si precugeta in tóte dílele cuventele Creatóriului). Acést'a se pote efeptu, déca eleviloru seminaristici prin manuducatoriulu spiritualu in tóta diu'a dupa inaltiareea rogatiuniloru de deminéti'a li-se va cetí seau propune vreo disertatiune scurta tractatória despre cutare perfectiune dieésca, despre vreo incheiatura dogmatica seau morala, despre virtutile crestinesci si peccatele acelor'a opuse, si despre oblegamentele statului preotiescu; ear elevii se se indetórésca a-si consemná esinti'a disertatiunei séu meditatiunei tienute in fiacare dí in diuariulu meditatiuniloru.

Esercitiulu meditatiuniloru e adoptatu in tóte seminariile rom. cat. bine organizate; ar fi dar de lipsa se se introduca si in seminariile nóstre romane gr. u., si se ne crédia oo. cetitori, cà n'ar remané fora de resultatu imbucuratoriulu. Adevératu, cà acést'a intreprindere ar casiuná precumu conducatoriului spirituale o ocupatiune credu placuta, asia si eleviloru o sarcina neplacuta, pentrucà aru fi siliti a se reculege si a conversá cu omulu celu dinlaintu; inse efeptulu celu de urmari binefacutórie concomitatu ar reocompensá precátu ostenél'a manuducatoriului spirituale, pre atáta si minutele petrecunde prin elevi in conversatiune cu sufletulu loru si cu Ddieu, — asia câtu ambele parti aru poté eschiamá cu principele si patronulu scientiei sacre s. Ieronimu: „Et gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus carpo.“ (Multiámu Domnului, cà din sementi'a scientieloru cea amara culegu frupte dulci.)

A. Barboloviciu, v. protop. gr. cat.

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

(urmare.)

§. 26.

VII. privilegiu protopopescu este: a dá carte de cununía.

Multe neconveniente se intimplá in tíer'a acést'a între neamulu nostru in privinti'a cununíelor. Cã uneori si in poterea noptii veniáu la preotu cei ce erau se se cunune si multi altii cu dingsii, demulteori si ametiti de beutura, si silcau pre preotu cá se citésca cununí'a; macarca bine vedeá bietulu preotu, seau incaí aveá indoéla si drépta frica, cá seau sunt rude acei ce voiescu a se cununá, gu dóra si rapire midifocesse, ipr. Care cá se se impiedece si se se restatorésca rondulu celu bunu si cununí'a cu aceea onóre se se seversiésca, carea se cuvine unei taine sante precumu este cununí'a si de la carea partea cea mare a binelui de obsce si fericirea omenésca aterna, de vecínica pomenire marele Iosifu imperatu alu Romaniloru a ronduitu si a poruncitu, cá nimene se nu se cunune fora cartea protopopului locului. Si de atunci au protopopii nostri si acelu privilegiu, cá nice unu preotu se nu andresnésca pe cine-va a cununá, pana nu va luá a mana carte de la protopopulu seu spre aceea data. Cu carea câte cause s'au impiedecatu, nu numai preotii ci si prostii aievea vedu, si lauda aceea ronduéla imperatésca. — Intaresce-se acést'a lipsa de a luá carte de la protopopu si de acolo, cá canonulu 20 alu sinodului mare din a. 1700 díce: „Carea logodna se va face fora de popa, acei'a se nu se cunune pana nu voru dá in scire protopopului seau episcopului.“ Si acumu mai dese sunt incredintiarile fora de popa.

Eara intru aceea — macarca cea mai aprópe detoría este a preotului locului, cá se ispitésca pre cei ce voiescu a se cununá, de sciú 'Tata-lu nostru', credeulu, poruncile lui Ddieu si celea siepte taine, — totusi fiendca demulteori preotii trecu a ispití unele cá acestea, protopopulu, cá celu ce are de obsce putere a ocarmuí besericele si a face indreptare, are putere si detoría mainainte de a dá cartea cea de cununía se cerce, óre partile, cari voiescu a se cununá, sciú acelea mai susu aretate? si de se voru aflá cá nu sciú, nicecumu se nu le dee carte de cununía, pana candu nu le voru invetiá. Cã finitulu seau scopulu casatoríei crestiniloru este, cá se nasca fii si pre acei'a se-i crésca cu aceea crescere, carea se cuvine unui crestinu, adeca se-i invetie credinti'a si fric'a lui Ddieu, se-i faca cetatiani si tierani buni, cá nu numai ale sale precumu dobitoculu, ci mai vertosu celea ce sunt ale binelui de obsce se cerce, cá nimene nu este síe-si singuru nascutu. Si de nu voru scí parintii acelea, cumu voru invetiá pre nascutii sei? Paserile invétia puiii sei a sborá si tóte férele si celea mai selbatice si-invétia nascutii sei spre acél'a sversitu, spre carele sunt ziditi de la facatoriulu Ddieu. Apoi omulu, pre carele l'a facutu Ddieu domnu acestor'a si dupa chipulu si dupa asemenarea sa l'a ziditu pre elu, se fia nesciutoriu de destinatiunea sa si neaptu a invetiá pre fiii sei spre destinulu omului, a crestinului si a tieranului, fiendu crestinu si in tíera locuindu? Canonulu 6. a unui sinodu mare a tieriei acesteí'a, sub metropolitulu Sav'a in a. 1675 adunatu, despre rogatiuni asia otaresce: „Care crestinu nu va invetiá 'Tata-lu nostru', credeulu, diece porunci, unii cá acei'a voru fí fora de legea lui Ddieu.“

§. 27.

VIII. privilegiu protopopescu este: a face iertare in vestirile cununíei.

Aflámu in scrisovulu lui Georgie Rákoczi regelui Ardélului celu mai susu §. 13 pomenitu la nru. 8, cá acél'asi rege între celealalte detoríi, cu cari indetoresce pre episcopulu Stefanu, i-demanda si aceea, cá nimene se nu se cunune panacandu nu macarca cu trei díle mainainte se va vestí aceea cununía fiitória. „Cumca faéiele, díce, cari cu preasant'a a casatoríei legatura sunt de a se impreună, cu trei díle mai puéinu inainte de impreunare

in multa a besericei adunare le va vestí si toti preotii síe-si supu-si pretotindenea in tóte besericele loru, va face se se vestésca; si déca nici o smintéla, cu carea impreunarea loru cea fiitória se se póta impiedecá, nu se va audí de dingsii, volnicu va cununá prin juramentu, si si de la altii intru acelasi chipu cá se se faca cununí'a va face.“ Ci precumu niciodinióra nu s'a pomenitu in neamulu nostru, cá cu juramentu se se faca cununí'a: asia si aretatele vestiri au nu s'au potutu bagá între neamulu nostru, au depre acelea vremi au pieritu; cá nici parintii nostri nici mosii stramosii nostri n'au spusu se fia pomenitu acelea vestiri prin besericele nóstre celea romanesci, macarca si intr'unu sinodu mare a tieriei acesteí'a desub metropolitulu Sav'a la a. 1675 in Belgradu adunatu aflámu unu canonu a 6. a sinodului acélui'a, carele díce: „Carii se voru casatorí, preotulu se dee de scire la beserica mainainte cu o septemana, si de nu se va aflá între ei nici o necadere, asia i-vomu cununá. Casatorí'a se se incépa cu cuventulu lui Ddieu, si se se faca cu juramentu, cá se scia ce-e casatorí'a.“

Eara in a. 1786 imperatulu Iosifu II. in nearéu'a sa cea despre casatoría data a poruncitu, cá la tóte neamurile, câte sunt in tieriele sale, se nu se faca cununí'a pana ce nu mainainte in trei domineci seau in trei serbatori legate nu se voru vestí faéiele, cari sunt de a se cununá. Inse fiendca uneori se potu intimplá cause grele cá acelea, cátu se nu se póta asceptá plinirea vestiriloru: precumu judecat'a a tóte causele celea de casatoría de la sínóde o-a fostu trecutu prin aceea si nearéua la deregutoriéle sale cele politice, asia si poterea de a scurtá vestirile si a dá cumu-sedíce dispensatia o-a datu ispravnicíelorulu sale celoru deprin varmeghie (comitate); deunde iertare intru vestiri singura ispravnicí'a a fiascecarui comitatu póte face.

Dupa-ce judecat'a causelorulu casatoríei cara-si s'a datu sínódeloru si dupa mórtea imperatului Iosifu a poruncitu guverní'a tieriei acesteí'a, cá si de ací inainte vestirile se se tiena si la Romani, episcopulu Ioanu Bobu a voitu, cá a scurtá vestirile si a face intr'acelea iertare la intemplantare cá aceea nimene se nu aiba putere, fara singuru santi'a sa; dara protopopii nu s'au ingaduitu la acést'a. Cã devremece porunc'a vestiriloru nu este de canónele nóstre poruncita si pentru aceea din canóne nu se póte aretá cui i-se cuvine puterea de a dá dispensatia intru vestiri, se cadéa se arete ce-va porunca imperatésca despre acést'a; dara nici porunca imperatésca nu este, cá singuru archiereulu se aiba acea putere de a dá intru vestiri dispensatia. Intru nefienti'a legei dara si a canonului se cade se ne tienemu de celea mai asemenea adeverului si cari sunt obscei mai de folosu. — Pana au fostu causele celea de casatoría sub judecat'a deregutoriélorulu politicesei, puterea de a face iertare in vestiri erá prelanga ispravnicí'a a fiascecarei'a varmeghie (comitatu), carei'a dupa socotél'a sa se asemenédia protopopii, si i-erá data de la imperatulu odata cu intogmirea vestiriloru, eara nu erá data guvernici, carei'a dupa socotél'a sa se asemenédia episcopí'a. Pentrucă dispensati'a pentru aceea se dà si se scurta seau se iérta celea trei vestiri, pentrucă asia se intempla lucru, cátu de s'ar asceptá plinirea vestiriloru, s'ar intimplá vreo pagubire mare seau scadere; deci iertarea vestiriloru este pentru usiorarea acelor'a, caror'a se dà. Acumu de ar fí fostu puterea de a dá iertare seau dispensatia numai prelanga guverní'a si nu prelanga fiascecare a ispravnicí'a a fiascecarui comitatu, iertarea vestiriloru n'ar fí fostu usiorare, ci ingreunare, carea este incontr'a firei dispensatiunei; cá mai greu ar fí fostu cu drumu de multe díle si cu multe spese a mierge la guverní'a si a cere dispensatia, decâtu a asceptá plinirea vestiriloru, cu atât'a mai vertosu, cá mai niciodata nu s'ar fí potutu dobendí de la guverní'a dispensatia mai curundu, decumu este vremea in carea se plinescu vestirile. Pentru aceea dara preaintieptiesce si parintiesce imperatulu Iosifu a fostu ronduitu mai aprópe, adeca in fiascecare comitatu se fia putere de a dá iertare intru vestiri. Pentru aceleasi cause (adeca pentrucă dispensatiunea din fire este spre usiorare, si episcopulu e departe, si cu multu mai mare greu-

tate ar fi a dobândi de la episcopu dispensatiune, decâtu a accep-tá plinirea vestiriloru, si uneori nicicumú intemplantu nu rabda întârziare, precumu si pentru analog'ia mai susu din nearéu'a imperatésca aretata) urmédia, cá fiascecarele protopopu in protopopiatulu seu are putere de a face iertare intru vestiri la intem-plantu cá aceea, si nu este lipsa pentru aceea a drumari cátra scaunulu episcopescu; cu atât'a mai vertosu, cá la nici unu neamu in Ardélú nu este acelu obiceiú, cá singuru episcopulu se deo aceea dispensatiune, fora numai la catolici, caror'a le-a pusu acelu asie-diamentu sinodulu de la Tridentu, la a carei'a obiceiú nicecumú Romanii, cá cei ce sunt de lege grecésca, nu sunt supusi.*)—Asia mi se pare de intemeiata si tare acést'a dobândire, cátu togm'a la imperat'ia de s'ar dá lucrulu acest'a, nimica nu me indoescu cá inaltiatulu imperatu — privindu obiceiurile legei nóstre si pagubirea portfiasiloru ómeni, carea ar urmá de s'ar lasá singuru episcopulu puterea de a face iertare in vestirile casatoriei, — dupa coversirea puterii sale induratu ar otari, cá protopopiloru se se cuvina aceea putere. Drept'aceea vedemu, cá protopopii fiasceca-rele in tienutulu seu, candu lips'a si impregiurarile poftescu acést'a, dau iertare seau dispensatiune intru celea trei vestiri.

§. 28.

IX. privilegiu protopopescu este: a face iertare intru impiedecarile casatoriei celea impiedecatórie.

Dóua felii de impiedecari sunt ale casatoriei: unele *deri-matórie*, din cari fiendu vreun'a, de se va face cununá, casato-ri'a este nestatornica si de nemica, cátu trebuie fora aparare se se desface, si cari cu aceea impiedecare s'au cununatu, nicecumú se nu lasa a vetiú la-olalta; altele sunt *impiedecatórie*, cari ma-carca dupa canónele celea in tóta beserie'a resaritului primite si in sinodulu de la Trul'a si in celu a VII. a tóte lumea intarite nu facu casatori'a nestatornica si de nimica, totusi oprescu cunu-ni'a dupa obiceiú, cátu carele, fiendu vreo impiedecare de acelea, s'ar cununá, ar pecatuí. Deci intru acestea vedemu obiceiú a fi, cá protopopii se faca iertare pentru grele cause. Eara in celea ce sunt dupa mai susu dísele canóne derimatórie, necumu se póta protopopii face iertare, ci nici archiericiloru santele sabóre nu dau aceea putere.

§. 29.

X. Privilegiu protopopescu este: cá se fia economi.

Inmultindu-se crestinii si dobândindu multe venituri besericele, s'a luatú obiceiú din a. IV. suta de la Christosu, cá pre-langa fiascecare episcopu se fia unu *economu* alesu din cleru, carele se pórté grigia de veniturile besericesci a tóta gubernari'a episcopiei si acelea dupre cuvenintia se le imparta si se le cheltuésca, care obiceiú si cu canóne dupa aceea s'a intaritu. Cano-nulu 26 alu sinodulu de la Calcedonu díce: „Fiendea intr'unele beserici, precumu noi demulteori amu audítu, episcopii fora de economi ronduescu lucrurile besericesci: a judecatu (santulu si-nodu), cá tóta beserie'a, carea are episcopu, din clerulu seu se aiba economu, carele dupa porunc'a episcopulu seu se imparta lucrurile besericesci; cá nici economi'a besericesca fora de mar-turie se fia si pentru aceea lucrurile ei se se rasipésca, nici se se faca rusíne si ocará preotiei. Eara de nu va face acést'a, se fia supusu díceesciloru canóne.“ — Grigi'a lucrurilor si venituriloru besericeci episcopescu si dupa mórtea episcopulu o dau canó-nele economulu. Canonulu 25 a sinodulu de la Calcedonu díce: „Fiendea unii metropoliti, precumu noi demulteori amu audítu, si de turmele celea incredintiate loru nu grigescu, si chirotoniele episcopiloru le întârdi'a: a judecatu s. sinodu, cá in trei luni se se faca chirotoniele, de nu vreo lipsa neocolita va face, cá se se

amáne vremea. Eara de nu voru face acést'a, se fia supusi pie-depselorú besericesci. Eara venitulu besericeci cei veduve se se padiésca de economulu besericeci.“

In tíer'a nóstra economi'a besericiloru este pelanga proto-popi. Deunde fiascecarele protopopu in protopopiatulu seu are grigia de mostele celca besericesci, cá nucum'va se se instrainedie, si veniturile, cari sunt numai a besericeci, spre folosulu besericeci se se întórca, eara nu spre alte óccari trebi straine, pentru care aspra séma trebuie protopopulu se céra de la curatorii besericeci, cari aórea veniturile besericeci cu vicienia le intorcu spre trebuin-tiele sale seau a satului. Asemenea cá veniturile, cari sunt spre nutrementulu preotiloru si a altoru faéie besericesci, a protopo-pulu este deregatori'a dupa obiceiuit'a mesura se se imparta cui i-se cuvine, ori sunt acelea din moste ori alte celea. Nu se cade aci se trecemu a citi si canonulu 12 a sinodulu VII. a tóta lumea, care díce: „De se va aflá, cumca vreunu episcopu seau egumenu din pamenturile episcopiei seau a monastirei instrainedia ce-va in manile vreunui boeriu seau la alta faéie vende, venderea aceea se fia fora de putere dupa canolu ss. apostoli, care díce: „Episcopulu se pórté grigia de tóte lucrurile besericesci si se le ispravésca acelea cá inaintea lui Ddieu, celu ce lu-vede pre elu; eara nemicu dintru acelea se nu-i fia iertatu a-si luá síe-si seau a dá rudenieloru sale celea ce sunt a lui Ddieu; eara de sunt seraci, cá celorú seraci se le dee, ci cu prelegiulu loru se nu venda lucrurile lui Ddieu.“ Eara de díce, cumca dauna aduce si nice unu folosu nu este din pamentulu acél'a, nici asia se nu dee pa-mentulu boeriloru seau domniloru, cari sunt in loculu acél'a, ci clericiloru seau plugariloru. Eara de voru face ce-va viciiesugu si de la plugariu seau de la clericu boeriu va cumperá pamen-tulu, si asia fora de putere se fia venderea si pamentulu se se întórca episcopiei seau monastirei. Eara episcopulu seau egume-nulu, carele va face acést'a, se se scótia episcopulu de la episco-pia eara egumenulu de la monastire, cá cei ce respescu celea ce n'au adunatu.“ — Eara déca economi'a in tíer'a acést'a este pe-langa protopopi si grigi'a lucrurilor besericeci cei veduve a episcopiei dupa ss. canóne este a economulu, firesee urmédia, cá in tíer'a acést'a a Ardélulu dupa mórtea episcopulu protopo-pii au putere si detoria a luá sém'a de lucrurile metropoliei si a portá grigia de ele precumu si de tóte ale clerului, cari sunt acolo la episcopia in archivu. Precumu dintru aceea si fire a eco-nomiei aterna, cá protopopii si pana traesce episcopulu se pórté grigia de most'a seminariulu din Blasiu si de tóte veniturile lui, cumu se cheltuésca si cumu trebuie se se cheltuésca. Ba si traindu episcopulu Atanasie celu I. citimu, cumu i-au luatú sém'a proto-popii pentru lucrurile metropoliei, pentru vestimentele besericeci, inaintea caror'a si-a si datú sém'a cu amenuntulu. Carca si dintru aceea au facutu protopopii, cá sinodulu celu mare, carele din toti protopopii se aduna, este sinodu, cumu se dícea mai demultu, de eparchia seau de tíera, si sinodulu celu de tíera arc dreptu dupa ss. canóne a luá sém'a si de la metropolitulu ori despre ce lucru.

Dara vei díce: binc, se iec sém'a protopopii la mostele si averile metropoliei precumu si la tóte, cari sunt de obsec ale clerului, cumu e aretatulu seminariu; dara cu averile episcopulu, cari le cápeta din mostele celea episcopescu, panacandu elu traesce n'are nimene nemica, ci póte tóte se le daruésca neamuriloru sale si se faca cu ele ce va vré. Pentrucá episcopulu, precumu alti archieri in partile acestea ale apusului, arc mosie daruite de la imperati pe sém'a lui numai, nu pe sém'a besericeci si a clerului. — Rspundemu: macarca mostele celea archiereesci intru acestea parti ale apusului sunt date de la regi si de la imperati pe sém'a archieriloru, cá din veniturile acelor'a se traésca; totusi sunt date acelea moste archieriloru încátu sunt archierei, nu încátu sunt numai ómeni; deci totusi este adeveratu, cá acelea ve-nituri sunt besericesci nu mirenesci, si din veniturile besericesci nu póte sierbitoriulu mai multu se ice, decâtu arc lipsa pentru mancare si pentru imbracamente, celcalalte trebuie se se imparta

*) Din actele sinodulu mare, tienutu in a. 1833 in Blasiu, aflámú, cá clerulu nostru a recunoscutu tridentinulu (vedi „Sinulu r.“ din a. tr. pag. 103), de sine se întielege cá încátu acél'a nu prejudeca disciplinei si ritulu nostru, pre cari scaunulu Romei nicecumú nu va a-le vatamá, numai noi de ni-le-amu scí pretiúf. Red.

celoru seraci si lipsiti; câtu de ar avé vreunulu mosie parintiesci, de unde se-si póta plini lips'a sa, nemica nu este volnicu se iee din celea besericesci, ci acelea tóte lipsitiloru se le impartiésca. S. Augustinu in epist. 8. díce: „Déca cu cei seraci impreuna suntemu seraci, si ale nóstre sunt si ale loru; eara déca avemu ale nóstre, cari se ne ajunga nóue, acelea nu sunt ale nóstre ci ale seraciloru, a caror'a ispravnicia órecumu portámu, eara nu cu apucare osendita stapanire avemu.“ Canonulu apostolicu 41 díce: „Poruncímu, cá episcopulu se aiba potere preste lucrurile besericeci, cá in poterea lui se fia tóte a-le intogmí si celoru lipsiti prin preoti si prin diaconi a-le dá cu fric'a lui Ddieu si cu tóta pietatea, si (de are lipsa) pentru trebuinti'a sa a-si luá si pentru a fratiloru, cari se primescu in salasiu, asia câtu elu nicedecumu se nu fia lipsitu; cara de are lipsa, asia se iee episcopulu din averile celea besericesci pre sém'a sa.“ De unde urmédia, cá nici se cade se iee nemica din celea besericesci, déca are mosie parintiesci, de unde se-si plinésca lips'a; nici se iee mai multu, fora câtu-i esto de lipsa. Vedi telculu nostru la can. apost. 41. Si canon. 25 a sinodului de la Antiochi'a díce: „Episcopulu se aiba potere preste lucrurile besericeci, cá acelea la toti lipsitii se se impartiésca cu multa luare aminte si cu fric'a lui Ddieu. Eara elu celea ce lipsescu lui, de are lipsa, se iee pentru trebile sale celea de lipsa si pentru ale fratiloru, pre cari i primescu in salasiu, cá acei'a nicedecumu se nu se lipsésca, dupa ddieesculu apostolu, care díce: „Eara avendu ce se mancamu si cu ce se ne acoperímu, cu acelea se fimu indestuliti;“ eara de nu va fi indestulitu cu acelea, ci lucrurile besericeci la trebile sale se va incumetá se le întórca, si veniturile besericeci seu fruptele tieraniloru se le impartiésca fora de svatulu preotiloru seu alu diaconiloru, ci casniciloru sei seu fratiloru seu fiiloru se le dee concesiuone cá beseric'a printr'insii intru ascunsu se se pagubésca de lucrurile sale: acest'a sinodului eparchiei se dee sém'a de lucrurile besericeci, ce a facutu cu ele?“ Eata nu mai multu póte luá episcopulu din veniturile besericesci pe sém'a sa, fora câtu este de lipsa cá se mance si se se imbrace. Eara de va luá mai multu seu averile besericesci le va impartí fratiloru sale, se fia supusu judecatii sinodului celui de tóta tier'a. Si apusénulu parinte Bernardu in epistola 2. cátra Falconu díce: „Ti-se dà tie, cá de sierbesci bine se traesci de la altariu, eara nu se te desfrenedi cu ale altariului, se te mundresci cu ale altariului, deacolo se-ti faci frene de auru, siei sugravite, pinteni de argintu; oríce-ti tieni tie de la altariu, afara da mancarca cea de lipsa si de vestmentulu celu prostu, nu este alu teu, rapire este, calcare de celea sante este.“ Si din invetiatur'a lui Christosu, carea luminatu o aréta apostolulu, aceea socotéla se cuvine crestiniloru se aiba despre averile celea pamentesci, cá dandu-si sie celea ce sunt de lipsa spre mancare si imbracamente, cealalte se le dee seraciloru. Deunde la Luc'a c. 11. v. 41. díce: „Din celea ce aveti voi dati milostenia.“ Si Pavelu apostolulu ep. I. cátra Tim. c. 6. v. 8: „Avendu de mancare si imbracamente cu acestea indestuliti vomu fi;“ si in epist. cátra Evrei c. 13. v. 8: „So ve fia dátinele fora iubire de argintu.“ Deci déca despre averile celea mirenesci, a caror'a mirenii sunt proprietari, se poruncesco cá se se imparta seraciloru si proprietarii nemica se nu-si tiene sie-si ce este afara de mancare si de imbracamente, cu câtu mai vertosu spre aceea se indetorescu archiereii, cari averiloru celoru besericesci nicecumu nu sunt proprietari, dupa invetiatur'a ss. parinti si a ss. canone, ci numai ispravnici, si caror'a averile celea besericesci nu se dau pentru plata, cá celea spirituale nu se platescu, ci numai pentru lipsa! Eara intre seraci, caror'a trebue se imparta archiereii averile celea besericesci, nu este indoéla cá antáiu sunt preotii si clericii cei lipsiti, cari flamendi si goli asuda in vini'a Domnului. Deunde canonulu apostolicescu 89 díce: „Episcopulu seu preotulu, carele candu este cine-va dintre clerici lipsitu nu-i dá lui celea ce-i sunt de lipsa, se se aforisésca; eara de va remané intru aceea nemilostenia, se i-se iee darulu, cá celui ce a omoritu pre fratele seu.“

Dintru acestea pana acumu díce urmédia, cá déca vreunu archiereu avendu mosia besericeésca pe sém'a lui data, a carei'a venituri pre anu sunt socotite se aduca pentru esemplu trei mii florini, si elu cu harnici'a sa cea economicésca si cu maiestriele sale aduna pe anu cu multu mai multu de trei mii floreni dintru aceea mosia, cu leneviro dóra intru propoveduirea cuventului lui Ddieu si intru grigi'a clerului: nu va fi mantuitu inaintea lui Ddieu cu aceea, cá va daruí pe totu anulu clerului seu cela seracu trei mii de floreni, ci trebue se daruésca totu, afara de câtu-i este de lipsa pentru mancare si imbracamente si se fia cu tóta nevointi'a intru propoveduirea cuventului lui Ddieu si intru grigi'a clerului, aducundu-si aminte, cá nu venatoriu de bani ci venatoriu de ómeni l'a alesu pre dinsulu Ddieu. „Episcopulu seu preotulu, díce can. apost. 28, carele pórtá grigia de cleru seu de poporu, si nu-i invétia bun'a credintia, se se aforisésca; eara de va remané in lene si nu va vré se se apuce si se-i invetie, se-si piérda darulu.“ Vedi telculu nostru la acest'a-si canonu. Si precumu acestu canonu nu suna numai de archierei, ci si de preoti: asia tóte câte aici am cuventatu pentru averile celea besericesci, se intielegu nu numai pentru archierei, ci si pentru preoti si alti clerici. (va urmá.)

Statulu si stramutarile religiunarie ale Romaniloru din scaunulu Mediasului.

(urmare.)

XI. Mosn'a.

Romanii din Mosn'a au fostu in vechime neuniti si afiliati parochieloru invecinate; pana candu prin decretulu tolerantiei au dobenditu libertate de a-si redicá o beserica de lemnu, si s'au formatu in parochia.

Uniti in Mosn'a din vechime au fostu neo-rusticii afiliati Brateiului; ci la a. 1829 asiediandu-se parochu unitu in Mosn'a, s'au intorsu cáti-va si din Romani la unire.

Inse la a. 1841 deodata si unitii si neunitii s'au apucatu si si-au claditu beserici nóue de piétra un'a langa alt'a. Multi din cei cu minte liniscita si mai sanatósa le-au dísu: cá o parte din dóue in locu de beserica se redice scóla si se o provédia cu dascalu harnicu, cá si intr'o beserica potu incapé cu totii. Inse cei interesati n'au lasatu nici unulu se scadia dintru ale sale; si asia acumu stau dóue beserici vecine, nici un'a gat'a cumu se cade si ambele mai totdeun'a — afara de serbatórea pasceloru — góle de ómeni; cáci acesti'a, fora nici o invetiatura, se multiamescu a innotá in prostia si se bucura, cá, sanatosi la vene, potu urmá animalele sale pana la pasciuone mai alésa in díle de odina de la lucrulu campului.

XII. Alm'a-sasésca.

In Alm'a-sasésca unirea s'a inceputu la a. 1795 si au fostu urmatorii confesiunei acesteia afiliati la Ghesias'a-de-susu; eara la a. 1810 s'a asiediatu parochu ordinariu, carele si asta-di traiesce, Vasiliu Aaronu de Bistra. Acest'a pe cei remasi neuniti si afiliati la Mosna i-a adunatu intr' un'a; si asia cu 28 familie romane si 39 familie neo-rustice besericuti'a cea de lemnu o-au stramutatu in alt'a de piétra acoperita cu tiegla, si au claditu casa parochiala de zidu, au castigatu portiune canonica si locu de scóla, si acumu si scóla se va cladí. „Vis unita valet.“

XIII. Mórdesiu.

Paroch'ia Mórdesiului s'a intemeiatu la a. 1815, sub parochulu actú funginte Stefanu Raicu. Mainainte de anulu acest'a Romanii de aici n'au avutu parochu in locu, ci cá gr. orientali au fostu afiliati mai antáiu la Sialdorfu, dupa aceea la Siol'a. Ci la anulu preinsemnatu s'au adunatu sub pastoriu unitu, si cu acest'a 30 familie Romani seraci si 20 familie neo-rustici au redicatu in loculu besericutiei de lemnu beserica de piétra marétia acoperita cu tiegle, au redicatu casa parochiala, si au dobenditu portiune canonica. In a. tr. au dobenditu si locu de scóla si ajutoriu din casea alodiála, cá cu primavér'a viitória se redice scóla. — Asia poterile impreunate si a celoru slabi si puçinei sporescu inainte, déca sunt un'a!

XIV. Petisdorfu.

(odinióra in comit. Albei-de-susu).

Romanii din Petisdorfu beserica n'au avutu in vechime, ci in case private le sierbiá parochii neuniti ai Caltvaserului; pana candu la a. 1801 si-au ziditu beserica, carea si acumu costa. Eara in paroch'ia s'au formatu la a. 1827, candu parochulu actú funginte Ioanichie Raicu i-a adunatu la unire.

De atunci pana acumu au reparatu beserica, au redicatu casa parochiala, au dobenditu portiune canonica si de nu deplinu, si au claditu scóla; ci acést'a fiendu pusa intr' unu locu rovinosu, cu ploiele aniloru trecuti s'a misicatu din locu cu pamentu cu totu de s'a mai resipitu, dara acumu se ascépta dobendirea altui locu de scóla. Atát'a e destulu in decursu de 25 ani de la unu poporu de 40 familie seracu si impilatu prin iobagía.

XV. Vorumlocu.

Romanii din Vorumlocu in vechime au fostu fora beserica si fora parochu ordinariu, pentrucá s'au tienutu de marturisirea gr. or.; deací din memori'a celoru ce se afla in viétia se scie, cumca acést'a comunitate a fostu afiliata la Copsi'a-mica, si parochulu de acolo din candu in candu venindu sierbiá rogatiuni si utreni'a prin case private si prin siuri. Eara la a. 1797 unu neo-rusticu, Dinu Tiganulu numitu, a facutu unu altariu de scanduri cá o stána, intru carele parochulu din Copsi'a-mica a sierbitu mai antáiu liturgia in Vorumlocu, eara poporulu ascultá sub ceriulu liberu.

Ci acést'a trista stare n'a tienutu multu; pentrucá comunitatea indulcita de s. liturgia in a. urmatoriu 1798 si-au adusu parochu ordinariu pre Nicolau Popoviciu, pe carele apoi poporulu cu poterea l'a aparatu incontr'a Sasiloru locali, cari s'au scolatu serbatoresce de i-au típatu hainele in ulitia de la cas'a, in carea l'au fostu asiediatu.

Avendu asia pastoriu sufletescu, in 1799. au claditu beserica de acumu, carea se afla sub o ripa pe unu locu redicatu afara de satu; si fiendu-le poterea subtíre atunci, ci o-au claditu de zidu fora fundamentu, dupa aceea cu maiestría i-au pusu fundamentu, cá se o apere de resipire, si asia au ostenitu si au cheltuitu mai multu perondu, cá cátu s'ar fi poflitu la zidirea cu temelia buna a unei beserici cá acést'a. Asia face nepreceperea!

Unirea s'a inceputu aici in a. 1815, si urmatorii acestei'a s'au afiliatula Siol'a; eara la a. 1834 s'a rondritu parochu ordinariu celu actú funginte I. Bacila. Sub conducerea acestui'a poporulu unitu a crescutu preste 100 familie, si a dobenditu portiune canonica si locu de casa parochiala si de beserica, si a adunatu materialele tre-

buintióse cá se cladésca beserica unita in satu in loculu celu mai frumosu. Acestea pregatiri au indemnatu pe parochulu si pe poporulu neunitu de s'au intorsu la unire, si s'au facutu o dragoste, si s'au ingrigitu de consolidarea acestei parochie inpoporate. — Inse la a. 1850 incependu-se revolutiunea religinaria, fostulu parochu neunitu si acum'a nou-conversu eara-si a repasítu la neunire, atragundu dupa sine o parte mare a poporului; si asia acumu poporulu desbinatu se cuprinde cu procesuri pe la locurile mai inalte, si pana ce s'ar pune capetu diferintieloru religinarie beserica comuna li se resipesce, scol'a cade josu, si fratii intre sine se pismuescu si se bucura unulu de nenorocirea celuialaltu. Eu sciu, cá marele dascalu Christosu de acestea nu a invetiatu lumea, ci cá gain'a s'a silitu se adune puii sub aripe intru un'a, cá dintru acést'a se cunósca strainii cá sunt ai santiei sale, de voru avé dragoste intre sine.

Din turburarile acestui poporu se póte luminatu culege, cumca „tóta cas'a intre sine impartíta se resipesce“. Discite mortales!

Stefanu Moldovanu, protopopu.
(finca va urmá.)

Câte-va observari fugitive despre esemplulu bunu alu parintiloru fácia cu pruncii lor.

I. Intre feliuritele detorintie, ce au parintii cu privire la crescerea prunciloru sei, cá o cununa formédia „esemplulu bunu;“ ma dóra nici cá voiú gresí intarindu, cá intre tóte detorintiele parintiloru esemplulu bunu cumpanesce cu tóte cealalte. Drept'aceea cu tóta dulcétia cuventulu mi-ar placé a sioptí la urechea fiacarui tata si mama: „dati esemplu bunu prunciloru vostri!“

Cuventulu indémna, esemplulu trage si la bine si la reu; cuventulu instrainédia, esemplulu retiene si de la bine si de la reu. Acést'a stá despre totu esemplulu, daru mai alesu despre celu alu parintiloru fácia cu pruncii sei; cáci pruncii totdeun'a fiendu inpregiurulu parintiloru si pre dinsii din indemnú firescu iubindu-i, acést'a iubire si neintrerupta petrecere cu dinsii i silesce a urmarí esemplele acelor'a si in bine si in reu, in mari si mici lucruri pana la maimutiaria. De aici aceea asemenare mare a prunciloru cátra parinti nu numai in trasurile fáciei, — a carei'a causa jace in trupu si sange, — ci si in portare, incátu te pune in uimire; de aici dícal'a, ce adeseori o audímu: „Sémena cu tata-seu.“

Acestu lucru fiendu asia de chiaru, de sine urmédia, cá parintii se nu dee esemplu reu copiiloru sei, cá asia se nu fia rei, ci mai virtosu bunu, cá se fia buni. Invetiatur'a e lucru frumosu, si si de lipsa; inse intrebu: de se va loví caldarea cu ól'a, au nu acést'a se va stricá? Pentru-ce? Pentrucá e cu multu mai debila. Asemenea de va stá in contrastu fapt'a cu cuventulu, fapt'a va invinge cuventulu, cáci o suta de cuvente nu cumpanescu cu o singura fapta! — Boulu e bou, totusi poti strigá cia, cá déca povetiutoriulu va mierge hois, si boulu va mierge dupa acest'a; apoi omulu are si minte, indesiertu vei dice, cá e ce-va albu, déca aievea este negru. Astfeliu e totu omulu, astfeliu e si prunculu, mai tare crede ochiloru decátu urechiloru; si déca alt'a vede, si alt'a aude, totdeun'a urmédia cele ce le vede; eara déca odata aude asia, altadata altminte, totdeun'a face ceea ce e mai reu, cáci spre acést'a ne e mai plecata natur'a.

Unu tata pôte se totu invetie, si astringa baiatulu seu la rogatiuni, la amblarea la beserica, la pietate, déca elu nu se róga, incungiura beseric'a, nu se marturisesce si cumineca. Pôte-i dice, cá se aiba fric'a lui Ddieu, de parinti se asculte, pe preotu, pe invetiatoriu, pe cei mai betrani si mai demni, cu unu cuventu pe deaprópele seu se-lu onoredie, déca elu graiesce incontr'a loru, ocaresce preotii, cu cei mai mari trage degetu, dîcundu: „cá lui nici Ddieu nu-i poruncesce.“ Pôte i-dice: cá se nu lacoméscala la averea altui'a, déca pre elu lu-aude vorbindu de feliuritele insielatiuni, ce le-a seversitu lucrandu si carandu. Pôte se dîca pruncului seu, cá se fia lucratoriu, cumpatatu, curatu, déca elu este unu pierdevéra, unu resipitoriu de bani, si-pórta neinctetatu beutura — dóra togm'a prin prunculu seu, — si cu capulu plinu se rcintórce acasa de la crisíma.

Aseminea si o mama pôte totu oprí pre fiica-sa de la vanitate, cochetaría, déca ea stà totu la oclinda, ambla cá unu paunu, si nici ochii nu-i stau bine! Pôte-i dîce: cá se fia blanda, rabdatória, déca dins'a cu vecinii si cu altii se totu sfadesce; cu rudenie si cunoscuti vietuesce in scárba; sierbitóriele pentru oríce nemicuri le palmuesce, hurduca, si sbiéra cá o leóica. Pôte se o invetie, cá se fia curata, pastratória, si económa buna, déca dins'a este trentiósá, odata stà se sbóre de intiundrata, altadata e lipita de necuratenia; déca in casa de pulbere poti scrie pe parieti, in casa si caméra stau tóte cásí la licitatiune. Pôte se dîca ficeii sale, cá se nu graesca de reu pre altii, déca dins'a e flecuritória, candu se culca si se scóla totu intr' acolo i stà mintea, cumu ar poté aduná mai multe mintiuni si elevete scl.

Potu se dîca si amendoii parintii prunciloru sei: cá se fia iubitori de pace, déca ei intre sine se totu cërta, se sgariia cá canele cu mât'i'a; se nu injure, déca tat'a totu de Ddieu si de cele sante pomenesce, eara mam'a totu cu draculu in gura, cu nevoile, cu tunetele si fulgerile pre limba se afla s. a. Cu unu cuventu poteti se vorbiti ori si câte prunciloru vostri, déca nu faceti intogm'a, ci dincontr'a. Prunculu va ascultá invetiatur'a, inse nu o va primí, mai virtosu va urmá esemplulu vostru decátu svatulu; poteti se luati remasu bunu de la indreptarea unui atare pruncu, pre care insi-si parintii l'au demoralisatu prin esemplulu loru celu reu. Nici-candu n'au culesu cine-va depre spini struguri, nici-candu nu voru fí atari prunci cu fric'a lui Ddieu, a caroru parinti numai cu cuventulu amintescu religiositatea si moralitatea, in fapta inse sunt departe de ele. Unu tata depravatu nicecandu nu va avé fiiu pre Iosifu egip-ténulu; o mama destramata si leniósá nicecandu nu va avé fiica pre Mart'a; tat'a retacitu numai fiiu retacitu, mam'a destramata numai Magdalena pôte se aiba din fiic'a sa. Nu departe sare ascí'a de taiatoriu.

II. Pelanga esemplu reu tóta supraveghiarea e desiérta. Càci ce folosu, déca padîtoriuulu in satu, padurariulu in padure nu lasa pe altii se fure, eara elu este furu? — Intogm'a ce folosesc, déca parintii si-padiescu pruncii de altii, dara ei insi-si i strica; inchidu sér'a pórt'a dinaintea altor'a, dara ei remanu inlontru si inaintea prunciloru de acelea vorbescu si facu, de cari prunciloru nici a visá nu le este iertatu?

Nu e ciurma mai lipitiósá cá esemplulu reu; si precumu intre furi celu casnicu, asia intre esemplele rele cele casnice, cele parintesci-su mai periculóse. O vorba nerumegata, o fapta, o privire nesocolita adese asia impresiune face in anim'a cea frageda, incátu se recere unu restempu órecarele, pana se se póta desradeciná.

Ce folosu, déca tat'a nu-si lasa prunculu la crisíma, inse elu totu bea cá unu balauru; lu-feresce de insoçiri rele, inse acasa se afla in ele; de la jocuri in càrti, de la petreceri peste nópte lu-opresce, déca lui crisím'a i este beseric'a, càrtile de jocu i sunt cartea de rogatiune, si cá liliaculu nóptea i este diua?

Ce folosu, cá mama nu-si lasa fét'a in siediatórie, déca la sine lasa pre multi; o feresce de case suspecte, déca dins'a conversédia cu persóne suspecte; o indrêpta la sfiéla, déca ins'a-si vorbele si glumele necurate bucurósa le asculta, ride, si vorbesce de acelea, incátu de ar avé mustetie, ar fí cocisiu deplinu?

Poteti se padîti apoi aseminea pruncu chiaru si cu smeulu celu cu siepte capete, voi veti fí alu optulea, carele lu-stricati, si desí mai este ce-va bunu intr'insulu, cu esemplulu vostru celu reu fraged'a flóre a binelui o smulgeti din radecina.

Vas. Popu, par. gr. c. in Busiacu.

Studie pedagogice*).

Am cetitu prin foile natiunale politico-literarie mai multe corespundintie tractatórie despre defectele in instructiunea tenerimei romane. Ieremiade de acestu soiu se ivescu acusi acusi pre campulu diurnalisticeii nóstre; inse cu atátu mai rare sunt incercárilu de a descrie, cá óre in ce stà adeverat'a instructiune si educare a tenerimei? ce detorintie au parintii faciá cu pruncii sei? ce oblegamente au docintii, inspectorii scolari si superiorii instructiunei preste totu? cá asia cunoscutu acestea se scie omulu, cá unde jace bub'a reului, de carele patimesce institutiunea nóstra poporala si carele stangenesce propasírea ei.

Eu ocupandu-me de unu tempu incóce din profesiune cu metodulu instructiunei si alu educatiunei, me voiu incercá a scrie câte ce-va in acestu obieptu recunoscutu de celu mai importantu, basandu-me in disertatiunile mele pre esperintiele celoru mai renumiti barbati de scóla. Binevoitorii lectori ai „Sionului romanescu“ speru cá voru luá in nume de bine estu propusu alu mieu, prin care nu dorescu alt'a, decátu se potu si io depune unu obolu pre altariulu bunastarei natiunali.

I.

Care e chiamarea omului pre acestu pamentu? Cumu pôte numai fi adeverat'a educatiune a omenimei?

„Fiti perfecti, precumu si Tata-lu vostru in ceruri perfectu este.“ In aceste cuvente ale santei scripture se cuprinde intréga chiamarea cea inalta a omului, precumu si fericirea pamentésca si cea eterna a aceliu'a, cu cari l'a dotatu insu-si Creatorele. In sensulu acestoru cuvente chiamarea omului e, cá aici pre pamentu se staruésca a se apropiá totu mai tare de asemenarea Parintelui cerescu, a carui imagine o pórtá, pentrucá in viét'i'a urmatória potendu-se uní cu Acel'a-si, se-si afle astfeliu fericirea eterna.

Pamentulu e pentru omu numai o scóla pregatitória, in care elu are de a se prepará spre viét'i'a cerésca, eternu duratória.

* Incepemu cu placere publicarea tractatului presinte si inpreuna cu dauctoriu speramu, cá oo. nostri lectori lu-voru ceti asemenea cu placere. Noi amu fostu si vomu fi porurea de aceea convingere, cá la crestini scóla nu se pôte despartí de beserica, si prin urmare cá clericii trebue se invetie si preste totu preotii trebue se scia si pedagogi'a. Unu preotu zelosu va suplini depre catedr'a scólei, ceea ce nu pôte efaptui depre amvonu; si vice versa' temeulu activitatei sale pastorali fructifere se va stradui a-lu pune si zidi in scóla. Red.

Omulu inse se nasce in pecatulu originale ereditu de la protoparinti, care desi se sterge prin primirea santului botezu, totusi remane óresicare umbra dintr' insulu, adeca: puçin'a potere de a se cunoşce pre sine insu-si si de a-si cunoşce chiamarea sa cea inalta, in urm'a caror'a omulu de sine lasatu e atátu de debilu, încátu nu e in stare a cunoşce cumu se cade legile ddi-esci, i-este debila voi'a spre fapte bune, si e mai aplecatu spre reu decâtu spre bine. Acumu intrebú: óre bine ar fi, cá se remana omulu in acést'a obscuritate, precumu, l'a produsu natur'a? Bine ar fi, cá omulu se nu scia apretiuí atotpotinti'a Creatorelui, si in universu se afle numai atát'a placere si desfatere cá si unu animalu fora ratiune? . . . Credu cá totu omulu cu minte si cu cugete sanetóse va respunde la aceste intrebari cu „ba nu, asia nu ar fi bine.“ Deci cá omulu se póta devení la acea perfectiune, încátu se póta urmá cãlile prescise decãtra insu-si Mantuitoriulu, trebuie se i-se puna in mistcare si se i-se ordinedie aplecarile naturali, voi'a spre a face reu trebuie sterpita si nemicita cu totulu din sinulu lui. De aici urmédia, cá omulu e de a-se educá.

Cuventulu *educatiune*, intr'unu intielesu strinsu luatu, insemnédia o influentia indireptata spre desvoltarea si cultivarea omului inca nedesvoltatu si necultivat, cá acest'a se devina in starea de a se poté conduce pre sine prin viétia, si mai incolo de sine cultivandu-se se ajunga la chiamarea sa cea inalta. Invetiatur'a despre conducerea naturei omenesci spre desvoltarea sa propria se numesce *invetiatur'a educarei seau pedagogia*.

Precumu fiacare invetiatura ori scientia are unu modelu óresicare, dupa carele aceeasi are de a se orientá si carele totdeodata sierbesce de basa scientiei acelei'a: asia si invetiatur'a educatiunei trebuie se posiéda unu modelu, o basa, care se sierbéscá de mustra educatiunei preste totu; deórace numai dupa fantasí'a unui'a seau altui'a educarea omenimei, acestu actu ponderosu si delicatu, nu se póte impliní fora defecte. Si óre unde amu affá noi unu astfeliu de modelu sublimu? Unu modelu viu de educatiune ne dà nóue crestiniloru insu-si Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu, cá omu. Acestu maretiu modelu viu nu ne póte duce delocu in retacire intru educarea omenimei. Deci pedagogic'a crestina cu totu dereptulu si-are de basa sententia urmatoría: „*educa pre omu intru asemenarea si urmarirea lui Christosu!*“

Invetiatur'a si exemplele lui Christosu ne-aréta predeplinu, cumu e de a-se educá omulu, cá se fia demnu de chiamarea si menirea sa cea inalta, cu carea l'a daruitu insu-si Creatorele. Educatiunea cea adevadata a omenimei trebuie se se basedie pre religiunea crestina, deórace numai fric'a lui Ddiu e in stare a produce in omu iubirea deaprópelui seu si a patriei, numai relegiunea dícu e in stare a intemeiá virtutile in pieptulu omenescu; fora relegiune se incuiba in sinulu omului apretiuirea de sine mai presusu de tóte, astuti'a, nesinceritatea, insielatiunea, superbi'a si câte alte insusíri rele. Si de ací urmédia, cá *educatiunea omenimei singuru si numai religiósá-morale póte fi.* —

Unu proverbium romanescu díce: „omulu cátu trasesce totu invétia si totusi móre neinvetiatu.“ Fora indoéla in aceste cuvente, precumu si in tóte proverbiele, se afla multu adevéru; deórace déca vomu luá in consideratiunea educarea omului, — carea inca e unu feliu de invetiatura, — apoi acésta se continua necurmatu preste tóta viétia omului. Asia, se se fi bucuratu cine-

va in teneretie de o educatiune ori si cátu de perfecta, totusi dupa-ce s'a lasatu de sine, inaintandu in etate si conversandu cu altii, din tempu in tempu se perfectiunédia totu mai tare, luandu adi unu esemplu bunu de la cutare, mane desbracandu unu invetiu seau o dátina rea, a carei uritiune o vediù mai lamuritu in oclind'a faptei deaprópelui. Astfeliu de ar vietiuí cine-va mii de ani, potu se dícu cá in fiacare dí a vietiei sale ar invetiá câte ce-va nou. — É! dar ce vorbescu cá invétia si se perfectiunédia omulu pre dí ce mierge, precandu sciú prea bine, cá alti ómeni, dorere! chiaru dincontra din dí in dí devinu totu mai puçinu intiepti, totu mai stricati, va-se-díca nemorali? Chiaru aici e nodulu, domniloru! chiaru de ací se vede, cá sinulu omenescu trebuie nobilitatu de tempuriu; impresiunile cele de antáiu, cari le primesce omulu in starea prúnciei, trebuie se fia numai nobile, cá se se inradecinedie sentiementele nobile inainte de a se incuibá alte sentiementele animalice in anim'a omului; cá déca se voru inradeciná cele de antáiu, atunci acele de securu se voru opune cu energia cestoru din urma.

Altu proverbium romanescu díce: „ce sémeni aceea resare.“ Asia e, déca se voru semená in anim'a copilului numai sentiementele nobile si morale, acestea le va posedé si cá barbatu; ear dincontra déca se voru semená alte sentiementele daunatióse, acestea inca voru remané tóte, ma inca se voru inmultí din ce in ce fora de a-se mai poté sterpí din pieptulu si spiretulu ruinatu. — Mai incolo scimu si acea, cá déca nu se sémena nemicu in pamentu, acest'a totusi produce; dara ce? De securu nu frupte nobile, ci buruéna. Asia e si pieptulu omului: déca acest'a nu se cultiva si nu se sedesce cu sentiementele nobile si morale, resaru si se incuibédia in pieptulu parasitu sentiementele animalice, rele, va-se-díca nemorale, spre cari, precumu amintí dintru inceputu, de la natura e mai aplecatu omulu decâtu spre moralitate; omulu in acést'a stare deplorabile si-implinesce numai cerintiele si aplecarile sensuale, va se díca face ce-i dictéza instinctulu sensuale, apoi acést'a o facu chiaru si animalile. Vedeti dar ce deosebire mare esiste intre *omulu educatu si needucatu!*

Cá unui, ce me ocupaí si cu economí'a, fia-mi iertatu a aduce si unu esemplu mai practicú spre documentarea necesitatei educarei grigite a omenimei. Se luám unu sembure dintr'unu máru nobilu si gustuosu, se-lu punemu in pamentu; din acest'a cu tempu va resarí unu surcelu, care si fora de a fi cultivatu de gradinariu va cresce de securu, prefacundu-se in pomu. Cúgeta acumu cine-va dóra, cá acestu pomu necuratítu de escrescamentele laterali, nealtuitu si necultivatú dupa cuvenintia, va produce frupte nobile, cá acel'a, din alu carui fruptu s'a luatú semburele? Ba nu, domniloru! pomulu nostru va fi cu totulu *selbatecu, diformu si spinosu*, cãsí candu s'ar trage de la unu pomu paduretiu; fruptele-i voru fi acre, rele, cá cele ce crescú in paduri pre pomii padureti. Cercati numai, si ve ve-ti convinge, precumu m'am convinsu eu. Insu-mi am semenatu astfeliu de semburi, si dupa-ce au resaritu am cultivatu pamentulu in giurulu surceliloru teneri prin sapatu si plevitú; candu am observatu cá emitu plantele tenere nescari escrescamente laterali, acestea le-am ciuntatu fora crutiare; candu au ajunsu plantele la o marime anumita, le-am nobilitatu prin altuire. De ací incolo au inceputu a cresce tenerii pomi nobilitati, cari, cá se nu-i franga unele furtune ori venturi, i-am legatu de pari netedi si tari, cari se-i apere de oríce tempestati dauna-

tióse. Acést'a proptire a pomiloru nobilitati a duratu mai multi ani dupa olalta, pana ce m'am convinsu, cá pomii au crescutu si s'au intaritu intru atât'a, câtu potu de sine contrastá toturorú tempestatiloru. Estmodu au produsu apoi pomii miei frupte de cele mai nobile si gustuóse, sierbindu de nutrementu alesu ómeniloru.

Eu chiaru asia mi-intipuescu pre omu intru desvolutarea sa, cá plant'a aci amintita. Pre omu in starea prunciei fragede lu-aseмениu cu surcelii crescuti din semburi; precumu din surcelii necultivati se facu pomi selbategi si spinosi, cari producu frupte acre: asia si din pruncii needucati si neinstructi se facu ómeni duri, neprecepti, ma adeseori nemorali, a caroru fapte firesce numai de tanguitu, rele si daunatióse potu fi. Ear cu plantele tenere bine cultivate si nobilitate asémenu pre tenerii bine educati si instruiti; pre invetiatoriu lu-asémenu cu gradinariulu; prin plevitulu burueneloru dintre surcelii teneri intielegu departarea individeloru stricati dintre tenerii, pre cari voiescu a-i educá; parii netedi si tari delanga pomii teneri inca se asémena cu invetiatorii morali ai teneriloru ori cu alte persóne educatórie, cari trebue se pórté grigia de tenerii síe incredintiati, apearandu-i de tóte relele amenintiátorie in plapand'a teneretia. Cá precumu plant'a tenera o póte plecá ventulu in tóte partile, ma o póte si frange: asia si omulu in starea copilariei si a teneretieloru sale debilu fiendu, usioru se póte plecá spre reu. Si precumu pomulu bine cultivatu si nobilitatu prin fruptele sale folosese ómeniloru: asia si tenerii bine crescuti si educati, odinióra cá barbati voru fososi prin faptele lorú nobile patriei, natiunei, si midlocitu omenimei intregi.

Prag'a 1866.

Stefanu Popu.

Càtra iubirii miei consodali.

(Memoriei meritatului si amatului nostru profesoriu, Iosifu Tarti'a.)

„Memoria-i o carte, in care se inscrie
Cu litere de aurú barbatulu virtuosu.“
Cretianu.

Colegi! vedeti voi ceriulu cu splendidele-i stele,

Ce vérsa róua dulce pre fiii lui Traianu?

Seau campulu natiunale cu blande floricele,

Ce sunt inbobocite din sentiuri de Romanu?

E bine, tóte-acestea de-acum'a n'au ce-avuse,

Nici ceriulu unu lucéferu, nici campulu flórea sa:

Càci ah! Minerv'a asta-di o radia, ce apuse,

Ce multu ea favorise, nu póte seuitá.

O! nu; ma ea gelescu cu mam'a cea mai scumpa,

Ce plange totdeun'a candu pierde-aseмени fii,

Si-si íea car velulu negru, standu cordele se-si rumpa:

Càci Mentorulu nostu Tarti'a se stinse dintre vii!

Si cumu se nu gelésca, candu nu-i mai multu preotulu,

Ce predicá cu-efectulu d'electru salvatoriu;

Candu vai! lipsese geniulu, lipsese patriotulu,

Ce ne 'nspirá credintia, sperantia si amoriu?!

Sermane populu, óre mai póte se-ti produca

Vr'unu seculu raritatea, ce fuse-acestu talentu?

Ori potu fi inca tempuri, in cari se nu-si aduca

Aminte fiii sinceri de-alu Museloru clientu? —

Dati dar confrati de-unu sange, cari sciti cá ce insémma

A desceptá tieranulu... de seculi maltractatu,

Se inaltiámu cu totii o rogatiune démna

De Proni'a eterna pentru acestu barbatu;

Si-apoi sapandu in animi cu literi permanente

Memori'a legata de numele-i destinsu,

Se ne unimu adesea in inmuri inocinte:

Cá ceriulu se primésca din ceriuri ce-a descinsu!

Vien'a 1866.

Victoriu Rusu, teologu.

Corespondintia.

Sabiu, in inceputulu anului 1866.

Nu-mi aducu aminte, se se fia cetitu unde-va inca, afora intr'unu numeru din a. 1863 alu „Telegrafulu romanu“, despre o fapta marinimósa a fostulu directoru de oficiulu protocolariu la inalt'a cancelaria r. de curte transilv., Ladislau de Torday, repausatu in 1863 in Vien'a, care prin unu legatu alu seu a donatu 2000 fl. cá fundatiune permanenta, din interesele carei'a se se dee din partea ven. ordinariatu metr. gr. c. de Alb'a-Iuli'a unui teneru romanu, nascutu in acelu mare-principatu, unu stipendiu anuale de 100 fl. Mi-íeau dara voia, clarissime domnule! a-ti tramite o copia din cartea fundatiunala, carea s'a compusu din partea laudatului ordinariatu metr., spre a-o dá publicitatei in interesulu besericei si alu natiunei nóstre si spre indemnulu mai multor'a, cari prin oferirea órekaroru sume spre scopuri filantropice se imitedie pre numitulu Mecenate.*)

Carte de fundatiune.

Ladislau de Torday fostulu directoru de oficiulu protocolariu la reg. cancelaria de curte transilvana, repausatu in 5 Ianuariu 1863 in Vien'a, asupr'a averei sale in testamentulu seu scrisu din 16 Aug. 1862 la punctulu 3 a satoritu precumu urmédia:

„Fundului, ce esista in Transilvania pentru ajutorarea teneriloru studinti romani, testedi unu capitalu de dóue mii (2000) florini in obligatiuni metalice cu 5 procente. Interusurile anuarie venitórie dupa acestu capitalu se se dee din anu in anu spre ajutorarea unui teneru romanu miseru diliginte si morale, studinte cu eminentia. — Determinarea persónei ajutorindului are a-se face prin preanonoratu domnu archiepiscopu de religiuinea greco-catolica in Transilvania.“

Averea fundatiunale stá acum'a dupa oficiós'a pertractare a c. r. judecatorie singularie din Vien'a suburbiulu iosefinu, de datulu 7 Oct. 1863 nru. 10594, — precumu s'a incunoscintiatu acést'a archiepiscopia cu gratiosulu decretu guberniale din Transilvania esitu in 24 Noem. 1863 nru. 33443, — din dóue bucati obligatiuni metalice nru. 110931 din a. 1832 cu 5%, fiacare câte de 1000 fl. eara ambe de dóue mii fl. cu cuponi si taloni. — Acestea obligatiuni s'au vinculatu pe numele fundatiunei de stipendiu alui Lad. de Torday, si se afla depuse spre pastrare la capitulu metrop. in Blasiu.

Nefiendu incontr'a acumu dísei fundatiuni vreo piedeca, ea se acceptédia din partea regescului guberniu transilvanu, si se incuviintiédia pelanga urmatóriele determinatiuni:

1. Din cauza cá fundatorele a moritu in Vien'a si mas'a relieviara a lui s'a pertractatu acolo, dupa prescriptele locali au trebuitu a-se solvi din aceea darile pentru scopuri benefacatórie si alu spitalului, si eara competinti'a procentuale de timbru si

*) Acelasi fericitu la punctu 2 din testamentulu seu lasá unu capitalu de 1000 fl. m. a. besericei gr. c. a s. Barbare din Vien'a, cá deptu interusurie se se celebredie pentru repausulu sufletulu seu in fiacare anu câte unu scrindariu. Fundatiunea se acceptá prin metropolitulu rut. lemberganu, si asia legatulu fundatorelui romanu ajunse pre man'a preotiloru ruteni.

interusuriile restante de la diu'a morței fundatorelui, din averea fundatiunale subtragundu-se sum'a de 215 fl. v. a. Acést'a suma amesuratu despusetiunei metropolitului gr. c. s'a suportatu pentru fundatiuna cá anticipatiune din casea clerului gr. cat., si eara din averea fundatiunale vine a-se rebonificá. Spre acestu scopu se voru aplicá interusuriile 5% a capitalului fundatiunale, obvenitórie de la 1. Marte 1864 pana 26. Aprile 1866 inclusive, si in acestu modu anticipatiunea de 215 fl. v. a. facuta din casea clericale gr. c. fora interusuriu (? Red.) vine a-se rebonificá la aceea-si case.

2. Interusuriile capitalului fundatiunale obvenitórie de la 26 Aprile 1866 pana la conferirea stipendíului pe anulu scolasticu 1867 precumu si alte interusurie oriscumu supra-remase se voru întórcé spre suportarea speselor administratiunali, a publicarei de concurse s. a., si ce ar mai remané pe deasupr'a, aceea se va adauge la stipendíu.

3. Competítorii la acestu stipendíu fundatiunale de 100 fl. v. a. au a documentá: a) Cá sunt in categori'a studintiloru, prin armare cá frecventéda vreo scóla reale, gimnasiále, academica, seau universitate in provincia cá ascultatori ordinari. b) Cá sunt nascuti in Transilvani'a, de natiunalitate romani, si lipsiti de midilóce de intretienere; si c) Cá au moralitate buna, si in studíe preste totu progresu emininte.

4. In folosirea stipendíului va fi impetrantele, tienendu-si celu puçinu clas'a prima de progresu in studíe si in moralitate, pana candu va terminá studíele; totusi e detoriu sub pierderea beneficiului in 15 díle de la inchciarea fiacarui anu scolasticu a-si asterne testimoniile despre progresu si moralitate la administratiunea fundatiunei, carea apoi decide despre venitoriulu stipendíului. Candu stipendíatulu si-pierde beneficiulu pentru intardiarea cu asternerea testimoniiloru scolastece, si-lu póte acel'a numai pe calea concursului a si-lu redobendí.

5. Administratiunea averei fundatiunale o pórtá archiepiscopulu metropolitu gr. c. de Alb'a-Iuli'a in Transilvani'a seau represintantele lui, si administra acést'a avere fundatiunale separatu de alte averi fundatiunali de asemenea natura.

6. Fundatiunea va portá in tóte tempurile numele: *Fundatiune de stipendíe a lui Ladislau de Torday*. Concurgerea la folosulu acestui stipendíu, carele se incepe cu anulu scolasticu 1867, are a-se face pe bas'a concursului publicatu in foile provinciali.

7. Conferirea stipendíului pe bas'a cereriloru substernute de concurinti se va face in intielesulu testamentului prin archiepiscopulu metropolitu gr. c. de Alb'a-Iuli'a, seau fiendu catedr'a vacante prin capitlulu metrop. gr. c. din Blasiu, eara numele impetrantelului se va aretá inaltului regescu guberniu spre cunoscintia.

8. Regiulu guberniu transilvanu, cá suprema auctoritate preste fundatiuni in Transilvani'a, iea asupra-si indetorierea a grigi pentru acurat'a implinire a conditiuniloru fundatiunali, precumu si pentru pastrarea capitalului fundatiunale neinpuçinatu cá a unui fundu nevetemaveru pentru tóte tempurile.

Spre documentarea acestor'a acést'a carte de fundatiune s'a scrisu in 3 esemplarie, din cari unulu se va repune la reg. guberniu transilvanu, alu doilea la c. r. esactoratu transilvanu, si alu treilea la capitlulu metropolitanu in Blasiu.

Din acést'a carte fundatiunale potemu vedé, cumca ven. ordinariatu metr. a pusu intre competítorii la acestu stipendíu pe acei'a, cari studiédia la vreo scóla reale, gimnasiála, academia seau universitate din patria, dar scol'a reale se puse primo loco, si asia tare ar fi de doritu, cá stipendíulu acest'a se se conferésca cu deosebire studintiloru frecventatori la aceste scóle; cáci, avendu noi Romanii pana acum'a in patria fórtepuçini barbati de asta specialitate preainsemnata, prin ajutorirea teneriloru, cari invétia la scóle reali, amu indemná pre parinti se nu faca din copii loru

numai oficiali publici, preoti, si docinti, fora se i dec dupa absolvirea scóleloru reale si la meserie, cá se ne formámu clas'a de medilocu, fora de care nice o natiune culta nu póte esiste.

Aici in Sabiiu au luteranii o scóla reala superiorea intemeiata cá atare nu demultu, totusi fórte puçini Romani cercetédia, acést'a scóla. Caus'a la acést'a nepasare nu si-o póte omulu explicá. Se pare cá toti aru voi se fia iuristi, si nu vedu aceea, cumca stare acestor'a despre referintiele de acumu e fórte variabila si nesigura. Cunoscú teneri cu portare buna, cari invetiandu 14—16 ani au absolvitu gimnasiulu, drepturile, au depusu esamenu de maturitate si de statu, ci totusi de doi trei ani sunt aplicati cá onorari fora plata, fiendu numai cu speranti'a cá voru dobendí unu postu órcare salarisatu; óre se fia invetiatu acesti'a pe la scólele reale, tehnice, agronomice etc., tare me indoescu se nu fi avutu pana acum'a o stare mai buna indepindinta, togmai la noi Romanii, unde fórte rari se afla barbati de acést'a specialitate. Fórte multe cause aru fi inasa de enumeratu, pentru cari aru trebui se inbraçiosiamu mai tare ramurile aceste de scientia; dara din lips'a spatiului in „Sionulu r.“ *) numai atát'a spunu inca, cumca fiascecare bunu patriotu si-va tiené de detorintia santa a indemná cu tóta ocasiunea pre poporu, cá se-si dee pruncii la meserie, dar deosebi preotii aru face mare sierbitiu natiunei, candu din fiascecare comuna aru midflocí, cá barem trei patru baiati se invetie la meserie.

G . . . u.

Ochire prin lumea politica

(din 15—31 Maiu.)

Cronica interna. De la revist'a nóstra din urma situatiunea nu multu s'a schimbatu. Prelanga giganticele pregatiri de bataia inlaintru firesce cá totu díet'a Ungariei a fostu in prosceniu; dara ce se tiene de lucrurile ei, apoi ne tememu, cá va trece inca multá apa pre Dunare in diosu, pana candu vomu avé a reportá despre vreunu resultatu pipaitu alu svatuiriloru parintiloru patrici. Totu ce a facutu díet'a pestana pana acumu e, cá e emisu mai multe comisiuni (afara de trebile comuni inca pentru regularea municipieloru, pentru codificatiune, pentru cultu si invetiamentu, pentru interesele materali, pentru asiediumentele publice), eara comisiunile au alesu comitete, eara comitetele subcomitete; astfelu comisiunile statatórie din 50—60 seau si mai multi insi s'au sleitu in urma câte la 5—6 membri. Prin acést'a metoda purificatória vedi-bine cá si déca s'a reslatítu cum'va in comisiuni ce-va elementu nemagiaru, a trebuitu se se aléga si se remana afara la a dóu'a ori la a trei'a proba. Altcumu tóte acestea apucature ne silescu a conchide, cumc'a fratiloru Magiari nu le-e de-graba cu multiamirea justeloru pretinsiuni ale unitatiei imperiului si ale natiuniloru conlocuitórie. Astfelu si a trei'a experimentare de a inpamenteni constitutiunalismulu in Austri'a prin prevalintea confaptuire a Magiari-loru constitutiunali s'ar aretá fora folosu.

Mai amintimu din monarchi'a nostra inca dóue legi imperatesci, un'a din 5 si alt'a din 6 Maiu. Cea d'antáiu privesce primirea bancnoteloru de 1 si 5 fl. v. a. asupr'a visterfei statului, dandu-le cursu fortiatu. A dóu'a demanda, cá din 30 Iuniu a. c. incolo se se incépa sortítur'a obligatiuniloru ardelene de dessarcinarea pamentului, care sortítura se va templá pre fiacare anu de dóue ori: in 30 Iun. si in 31 Dec.; eara obligatiunile sortíte statulu le va platí preste unu diumeté de anu de la sortíre dupa valórea loru nominala.

*) Pentru desbaterea ataroru obiepte avemu totdeun'a spatiu. Red.

Cronica esterna. In afara totu frica pánica de o conflagrare generala européna, si puçina sperare de pace! — Intr'aceea statele germane de a dóu'a mana mai improvisara in dílele trecute o conferintia de ministri tienuta in Bamberg, in urm'a carei de o parte incepura a se inarmá barbatesce, ear de alt'a in senatulu confederatiunei provócara pre cele dóue poteri mari germ. la pace si desarmare. Inpregiurarea acést'a cumu si rarulu si neaseptatulu entusiasmu alu popóreloru austriace veditu façia cu inamiculu ingonfatu mai doborira sumet'a Prusiei, si atátu acestea câtu si maicuséma reinnoi-t'a idea a congresului europénu adusera o momentana incetare in alarmarea de resboiu. Congresulu ceidreptu a scadiutu la simpla „conferintia“; inse acést'a mai vertosu la intetirea Franciei, Angliei si a Rusiei preste câte-va díle se va si aduná la Parisu spre a se consultá despre cele trei întrebatiuni mai ardiétorie ale continentului, adeca despre cestiunea Venetiei, a ducateloru Schleswig si Holstein, si a reformarei confederatiunei germane.

Romaní'a avù in 22 Maiu serbatóre. Carolu de Hohenzollern, (carele in butulu tuturoru protesteloru Portiei preneștiute si preneaseptate se ivì numai dintrodada pre pamentulu Romaníei,) in diu'a aceea si-tienù intrarea triumfala in Bucuresci. Poporulu lu-primì cu entusiasmu, camer'a lu-aclamà denou, armat'a i-jurà credintia, si elu ocupà tronulu tieriei, ce-i incredintià conducerea destineloru sale, inaugurandu-si domnirea cu agratierea tuturoru prinsiloru politici. Parintele principelui inca se naturalisà, pentrucá astfeliu se nu fia piedeca nici aceea determinare a conventiunei de Parisu, dupa carea principele are se fia alesu dintre indigeni. Faimelè respan-dite despre ocuparea principateloru prin Turci'a ori Rusi'a nu sunt si nu potu fi adeverate, deórace principatele stau sub protectiunea tuturoru poteriloru europene; preste aceea Turci'a nu póte dorì se provóce prin ocuparea din parte-si con-ocuparea Rusiei; ear pre acést'a inca o retiene de la unu asemenea propusu respectulu de Francí'a si Angli'a, cari fora indoéla n'aru suferì cu un'a cu dóue, cá prin o atare invasiune muscanéca posibilminte se se nimicéca resultatulu resbelului din Crimu. Astfeliu Romaní'a dupa-ce si-ajunse dorulu, prelanga o intielépta nesuire de a-si pastrá si spre viitoriu bunavointi'a poteriloru garanti, póte inaintá spre o stare mai ordinata si mai stabila a lucruriloru, spre ce — ajute-i Domnedieu!

Varietati.

Pentru sufletulu repausatului prof. Ios. Tartí'a se aduse in 22 l. c. in beseric'a s. Barbare jerf'a propitiatória, si acést'a la dorinti'a invetiaceiloru adormitului in Domnulu, cari se afla numerosi si pre la facultatile din Vien'a, si pre cari i indemná la solvirea estui santu tributulu etern'a reverintia si pietate càtra neuitatulu loru Mentoru si adeveratu tata svatuitoriu.

Societatea de leptura a junimei rom. de la academi'a de drepturi si gimnasiulu de Oradea-m. ne invità la siedinti'a publica literaria inpreunata cu productiune musicala instrum. si voc., ce se tienù la 28 Maiu in sal'a seminariului domesticu. Multiamimu din anima bravei junime oradane pentru binevoitóri'a invitare si o asiguràmu, cà déca nu potumu luá parte la frumós'a serbatóre cu trupulu, luaràmu cu spiretulu, aplaudandule generós'a nesuintia spre desvoltarea vietiei natiionali.

15 Maiu se serbà in Blasiu si esttempu cu serenada, iluminare, transparinte, si preste totu si tóte cu insufletire romanéca.

Clericii din semin. gr. c. centr., romani ruteni si croati, renuntiarã pre o dí la viptulu loru din institutu, pentru a aduce banii pre altariulu patriei periclitate.

Finis sanctificat media (scopulu santiesce midilócele) suna principiulu, despre care lumea vre a scí, cà l'aru fi inventatu si invetiatu iesuitii. P. Roh destinà in 1852 unu premiu de 1000 fl. acelui'a, carele ar aflá cum'va in scrierile iesutiloru enuntiatu acelu principiu. Concursulu la premiulu inca necastigatu e deschisu si asta-di.

Imp. Napoleonu asemná 80.000 fr. din alu seu propriu spre ajutorirea calugheriloru trappisti intru momentós'a loru lucrare la scurgerea apei seau uscarea laguneloru de la Dombes langa Saone.

Maiestatea sa cu resolutiune din 2 Apr. a. c. binevoì a incuvientià ajutorulu erarialu de 4000 fl. v. a. pre sém'a gimnasiului gr. or. din Brasiovu inca pre alti trei ani.

In capital'a Chinei Peking se puse pétr'a fundamentala la o catedrala rom.-catolica, carea va avé in lungime 300 si in latíme 180—200 de petióre, eara inaltímea turnului va întrece tóte edificiele Pekingului.

Comunitatii Dohi, tienatórie de diocesea Ghierlei, i-s'a aplacidatu sum'a de 500 fl. v. a. din fundulu religiosu (rubric'a: „pentru edificári si reparári) spre a-si incheiá edificiulu besericei. („Concordí'a.“)

Jurisdictiunea civila, ce o eserceá in Turci'a capii confesiuniloru crestine asupr'a supusiloru sei, prin unu fermanu imperatescu decurendu emisu se abrogà, si in poterea acestui'a crestinii inca se supunu pre viitoriu tribunaleloru turcesci. Ast'a sternì nu puçina ingrigire in anemele crestineloru supusi turcesci; dara lucrulu mai are insemnate si cá cestiune religiósã, deorace jurisdictiunea turcéca se basédia firesce nu pre principiile crestine ci pre Coranu.

Noului arhiepiscopu de Posen c. Ledochowsky, pre carele santítatea sa pap'a lu-invescù cu tóte drepturile si prerogativele vechiloru primati ai Poloniei, i-se fece in dílele trecute la întórcerea-i din Rom'a din partea boerime si tieranimei polóne o atare primire, cá si care mai triumfala si mai stralucita numai la incoronári de imperati si regi se póte vedé.

Colegiulu propagandei din Rom'a capetà cu inceputulu anului curinte daruri insemnate. Repausatulu principe Roviano i testà 200.000 taleri, dóue dómne austriace i donara, un'a 200.000 fr., ceealta 200.000 fl. Pr. Roviano mai lasà preste aceea 50.000 tal. societatei din Lyon pentru propagarea credintiei.

Contributiunea besericéca in Angli'a, ce o platescu tóte confesiunile, desì statulu grigiesce numai de cea anglicana, s'a propusu cá se se stérgea.

➤ Apropiandu-se semestrulu alu doilea din cursulu anualu presinte, ne luàm voia a rogá cu totu respectulu pre oo. nostri partinitori, cá se binevoéca a-si reinnoi prenumerarea câtu mai de tempuriu, pentrucá astfeliu se ne scimtu intogmi cu numerulu esemplarielor.

Post'a redactiunei. P. t. domniloru: T. P. in Blasiu. Inadinsu l'amu pastratu pentru solemnitatea, ce i-se apropia. — I. P. in Sighetulu Marm. Vomu folosi dintr'insele. Cumu stau institutele de invetiamentu pre la domni'a vóstra? — T. R. in Pest'a. Aretarea a facutu respunsulu superfluu. Scrie-ne ce-va. — L. H. in Ghierl'a. Epistol'a tramisa s'a inmanuatu.